

Izgubljeni v tranziciji: 25 let Evropske banke za obnovo in razvoj

CEE Bankwatch Network

Povzetek poročila

15. aprila 2016 bo Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD) obeležila 25. obletnico obstoja. Ob tej priložnosti bi morali sprožiti razpravo o dosežkih te javne banke od njene ustanovitve leta 1991 in razmisliti o njeni prihodnosti.

EBRD, katere največji delničarji so Združene države Amerike, Evropska unija in njene države članice ter Japonska, ima mandat, da spodbuja prehod v tržna gospodarstva in trajnostni razvoj v državah vzhodne Evrope in bivše Sovjetske zveze. Njen geografski obseg se je kasneje razširil in sedaj vključuje tudi Mongolijo, Turčijo in države južnega in vzhodnega Sredozemlja.

Ob njeni ustanovitvi se je zdelo poslanstvo EBRD relativno hitro dosegljivo in kratkoročno. Uspešno doseženo poslanstvo bi morala zaznamovati likvidacija banke ali sprememba njenega mandata. Vendar tranzicija ni potekala po načrtih in v letu 2013 je celo banka sama priznala, da so se številne države v katerih posluje 'zagostile v tranziciji'.

Pritiskati na privatizacijo in liberalizacijo v državah s šibkimi institucijami in visoko korupcijo nikoli ni kazalo na dober zaključek. Številne vlade v regiji delovanja EBRD niso zavezane k sodelovanju javnosti, demokratičnosti in trajnostnemu razvoju, relativno ohlapna EBRD definicija teh konceptov pa je vodila k sodelovanju banke v številnih škodljivih projektih z vprašljivimi učinki na celoten razvoj države.

Pričujoče poročilo analizira izbor primerov, ki jih v zadnjih letih spremljajo mreža CEE Bankwatch Network in njeni partnerji. Skozi analizo izpostavlja nekatere opažene slabosti v pristopu EBRD do okoljskih, družbenih, demokratičnih in razvojnih vprašanj.

Prvi sklop primerov naslavlja vpletenost EBRD v tri države, ki so močno odvisne od svojih virov – Azerbejžan, Egipt in Mongolijo. Takšne države so pogostokrat povezane s t.i. 'prekletstvom virov', ko bogastvo z naravnimi viri prinaša koristi manjši eliti namesto širši javnosti, gospodarstva teh držav pa pušča ranljiva za padanje cen blaga. Primeri kažejo, da je banka navkljub svojim pogostim pozivom po diverzifikaciji gospodarstev sodelovala pri ohranjanju blagovne odvisnosti skozi podporo razvoju plinskega polja Shah Deniz II v Azerbejžanu in številnih rudarskih projektov v Mongoliji – situacija, ki je Mongolijo potisnila v visoke dolgove in vpeto v vzorec vedno večje potrebe po rudarjenju za odplačevanje dolga.

Del, ki se nanaša na Azerbejžan in Egipt prav tako kaže, da je EBRD uporabila zelo neenak pristop do uporabe 1. člena svojega statuta, ki omejuje operacije banke na države, ki so zavezane k in izvajajo načela večstrankarske demokracije, pluralizma in tržnega gospodarstva. Medtem ko banka ne podpira vlaganj v Turkmenistanu, Uzbekistanu in Belorusiji, druge države, ki kotirajo nizko na seznamih kot je Economist Intelligence Unit Democracy Index (vključno z Azerbejžanom in Egiptom) niso predmet enakega obravnavanja. To vzbuja skrbi o sporočilih, ki jih banka s tem pošilja tem državam in meče dvom na njeno praktično sposobnost zagotavljanja sodelovanja javnosti v projektih, ki jih podpira, še posebej pri velikih infrastrukturnih projektih z resnimi posledicami, npr. v energetskega sektorju.

Drugi sklop primerov prikazuje preveč fleksibilen pristop EBRD do njenega mandata za trajnostni razvoj in kaže, da so trditve banke, da dviguje standarde okoljsko spornim projektom pogostokrat neupravičene. Organizacije civilne družbe banko opozarjajo na okoljske in družbene probleme povezane s potencialnimi naložbami, EBRD pogosto projekte kljub temu potrdi. To je predvsem rezultat pretiranega zaupanja banke v trditve svojih strank. V nekaterih primerih banka slabosti projektov prizna, a jih kljub temu financira.

V primeru projekta nadgradnje jedrske varnosti v Ukrajini, ki je bil potrjen v letu 2013, je banka naredila oboje. Medtem ko naslov projekta daje vtis, da gre za zelo potreben in neškodljiv projekt, številni njegovi elementi dejansko ciljajo na podaljševanje življenjske dobe dotrajanim ukrajinskim jedrskim reaktorjem, in ne njihovemu zapiranju. Tri leta po odobritvi projekta Ukrenenergoatom, sponzor projekta, še vedno ni zagotovil več pogojev za posojilo, a EBRD s projektom vseeno nadaljuje.

V več projektih, kjer se ponavljajo problemi, je EBRD odobrila več posojil isti stranki ali za isto vrsto projekta. Npr. EBRD je zagotovila tri posojila industrijskemu rejcu piščancev Myronivsky Hliboproduct (MHP) v Ukrajini, kjer so se lokalne skupnosti zatele k blokadam, da bi preprečile gradnjo piščančjih farm, aktivisti pa so bili pretepeni zaradi njihovega nasprotovanja podjetju.

Trije projekti izgradnje hidroelektrarn, ki jih EBRD financira v Gruziji, so povzročili škodo na biotski raznovrstnosti in, v primeru Dariali, zaradi nezadostne ocene geodinamičnih tveganj, smrt okoli desetih delavcev in voznikov tovornjakov v bližini gradbišča po plazovih blata maja in avgusta 2014. Kljub temu EBRD še vedno razmišlja o financiranju še enega projekta hidroelektrarne v Gruziji, Nenskra, ki kaže številne enake slabosti kot prejšnji projekti.

Zakaj EBRD vedno znova ponavlja enake napake? Verjetno je velik del odgovora v tem, da ji je to dopuščeno. Poznamo pozitivne primere prevzemanja aktivne vloge delničarjev, npr. pri preprečevanju poskusa banke, da ošibi svojo Okoljsko in družbeno politiko v letu 2014. Pozitivno vlogo so delničarji banke odigrali tudi takrat, ko se je EBRD izmikala ukrepom, ki bi naslovili njene lastne ugotovitve glede projekta rudnika Kolubara v Srbiji. Obseg projektov, ki jih upravni odbor banke odobri, pa tudi politiziranje zadev s strani držav delničark, pomenita, da delničarji banke niso dovolj uspešni pri tem, da bi preprečevanju tega, da bi banka financirala okoljsko in družbeno škodljive projekte.

V zadnjih nekaj letih je banka dosledno iskala nove vloge zase. To je preusmerjalo pozornost od rezultatov njenih prejšnjih naložb. Do sedaj je zgolj ena država – Republika Češka – je kadarkoli 'diplomirala' od države prejemnice (v letu 2007). Kmalu zatem je udarila finančna kriza, ki je po eni strani udarila po tržnih modelih, ki jih je banka promovirala, po drugi pa je EBRD dala prenovljeno vlogo pri stabilizaciji finančnega sistema. Tudi Arabska pomlad, ki se je začela pozno v letu 2010, je odprla možnost banke, da razširi svoje operacije izven bišvega Vzhodnega bloka.

Julija 2014 so številni delničarji EBRD-ja oznanili banki, da začasno ne bodo podpirali novih projektov v Rusiji, zaradi ruskih ukrepov v Ukrajini. Izguba njene največje države izvajanja operacij pušča banko s presežkom sredstev, kar še povečuje problem, da banka ne more vzdrževati zaželenih višine posojil. EBRD je vedno razmišljala manj kot razvojna institucija in bolj kot kmercialna banka in to je trenutno posebna skrb v primeru Ukrajine. Za potencialno EBRD financiranje projektov v državi je bila namenjena ena milijarda evrov letno do leta 2020, a je vprašljivo ali bo kakovost projektov, ki jih predlagajo banki, dovolj visoka, da bi upravičila takšno

raven vlaganj.

Če povzamemo: po 25. letih operacij EBRD je postal koncept tranzicije vse bolj meglen, regija, v kateri banka deluje, se je bistveno spremenila, banka je – vsaj za zdaj – izgubila največjo državo prejemnico, njeni okoljski, družbeni in razvojni rezultati pa ostajajo bolj vprašljivi kot kadarkoli prej. Takšna situacija kliče po temeljitem premisleku o namenu in dodani vrednosti banke, relativno glede na podobne institucije, še posebej glede na Evropsko investicijsko banko. Vprašanje je ali so delničarji banke pripravljeni zgrabiti ta izziv?